

بررسی آثار وصول مطالبات معوق بر سوددهی بانک ملی

هدایت حسین زاده^۱، مهدی جامی^۲

^۱ استادیار، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه پیام نور، تبریز، ایران (نویسنده مسئول)

^۲ کارشناسی ارشد، گروه مهندسی مالی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، اهر، ایران

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین آثار وصول مطالبات معوق بر سوددهی بانک ملی انجام شده است. پژوهش حاضر از حیث روش، توصیفی-هستگی است و از نظر هدف، کاربردی می باشد. جامعه آماری تحقیق حاضر، شامل اسناد، مدارک و کارکنان بانک ملی استان آذربایجان شرقی در ۱۴۴ شعبه استان که اطلاعات مربوطه طی ۵ سال و به صورت سالیانه از سال ۱۳۹۵-۱۳۹۰ جمع آوری شده است. برای تعیین حجم نمونه آماری کارکنان بانک ملی استان آذربایجان شرقی در این پژوهش از فرمول نمونه گیری کوکران استفاده شد که تعداد آنها ۱۰۵ شعبه بدست آمده است. همچنین روش نمونه گیری، نمونه گیری تصادفی طبقه ای نسبتی می باشد. در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از دو ابزار پرسشنامه و اسناد بانکی استفاده شده است. همچنین برای آزمون فرضیه های تحقیق از تحلیل رگرسیون ساده و رگرسیون چندگانه با نرم افزار Spss استفاده شده است. یافته ها نشان داد که متغیرهای پیش بین موثر بر سوددهی بانک ملی به ترتیب شامل: نرخ سود تسهیلات با مقدار تاثیر ۰/۵۷۲، نوع تسهیلات اعطایی با مقدار تاثیر ۰/۰۶۹، نوع طبقه بندی مشتریان با مقدار تاثیر ۰/۰۶۳ و مدت زمان ارائه تسهیلات با مقدار تاثیر ۰/۰۵۳ می باشد.

واژه های کلیدی: وصول مطالبات معوق، سوددهی بانک ملی، نرخ سود تسهیلات، نوع تسهیلات اعطایی

مقدمه:

رشد اقتصادی بالا، شدت رقابت و افزایش اطلاعات (خبره شدن مشتریان) صنعت بانکداری را ملزم کرده است که ارزیابی مجددی در مورد تکنیک ها، در جهت بهبود کارایی عملکرد و سوددهی داشته باشند. در سال های اخیر در نتیجه جهانی شدن و پیشرفت های سریع در تکنولوژی، صنایع خدماتی با فشارهای رقابتی قابل توجهی مواجه شده اند. بنابراین سازمان های خدماتی در سطح جهانی به منظور افزایش موقعیت رقابتیشان در بازارهای جهانی می بایست همواره به دنبال راه هایی در جهت بهبود عملکردشان باشند (حشمتی مولایی، ۱۳۸۱). صنعت بانکداری در ایران در سال های اخیر تغییرات بسیاری کرده است. علاوه بر فشارهای رقابتی در خدمات، به طور اخص صنعت بانکداری اخیراً از موج شدید رقابتی نو ظهور (بانکها و موسسات مالی و اعتباری خصوصی) و قوانین محدود کننده بانک مرکزی (تغییر در حداقل میزان و کفایت سرمایه، ممنوعیت سرمایه گذاری مستقیم و افزایش میزان اندوخته و...) تأثیر پذیرفته است. این شرایط، فشارهای مضاعفی را به سیستم بانکی در جهت بهبود برتری عملکردشان تحمیل کرده است. بررسی ها نشان می دهد علاوه بر این فشارها، عدم پرداخت به موقع اقساط که ناشی از پاره ای علل مستقل یا به هم پیوسته می باشد، صنعت بانکداری را با خطرهای متعددی مواجه کرده است (قاسمی، ۱۳۸۹). در هر سیستم اقتصادی پویا خصوصاً بانکها گردش صحیح و سریع منابع نمایانگر کارآئی مطلوب روشهای اجرایی بوده و وصول تسهیلات اعطائی در مدت زمان تعیین شده، مشخص کننده مکانیزم درست و صحیح بکارگیری منابع در جهت ایجاد تسهیلات لازم به منظور گسترش فعالیتهای اقتصادی و تأمین منابع مورد نیاز بخشهای مختلف تولیدی، بازرگانی، خدماتی و نهایتاً صرف منابع می باشد. لذا جلوگیری از ایجاد مطالبات معوق و یا وصل آنها بصورت بالقوه و بالفعل امکانات ایجاد درآمد جدید و سود را افزایش داده و توان برنامه ریزی مؤسسه را در رابطه با صرف منابع و تحصيلات درآمد و سود بالاتر خواهد برد (خائف، ۱۳۹۲). بانکها به عنوان مهمترین عوامل اجرایی سیاست پولی در کشور هستند که از طرفی با استفاده از مشوقهای گوناگون (مثلاً از طریق قرعه کشی، پرداخت سود علی الحساب) به جمع آوری نقدینگی وجوه میپردازند و از طرف دیگر با در نظر گرفتن قوانین و مقررات حاکم بر نظام پولی کشور، از طریق پرداخت تسهیلات در قالب عقود معینه در بانکداری اسلامی (مشارکتی و مبادله ای) از یک جهت به افراد و صاحبان صنایع و از طرف دیگر به توازن حجم نقدینگی در جامعه کمک میکنند. یکی از مشکلات و چالشهایی که بانکها بعد از پرداخت تسهیلات با آن مواجه میشوند، تحصيل جریان نقدی حاصل از بازپرداخت اقساط تسهیلات است. که این امر می تواند بر درآمد، ترازنامه و سود بانکها تأثیر گذارد. با توجه به مشکلاتی که از عدم باز پرداخت دیون بدهکاران به بانک بوجود می آید در حالیکه طبق مقررات بانکی کشور، میزان مطالبات معوق بانکها نباید بیش از ۵٪ کل مانده تسهیلات آنها باشد (فتح علیزاده، ۱۳۸۴). آنچه امروزه به عنوان مهمترین معضل پیش روی نظام بانکی کشور مطرح است، افزایش روز افزون مطالبات معوق بانکها و به تبع آن کاهش نقدینگی، اختلال در تخصیص منابع و نهایتاً کاهش سود بانک است (گرد و اکبری، ۱۳۹۱). یکی از مهمترین چالش های فراروی نظام بانکی کشور در چند سال اخیر، سیر فزاینده مطالبات معوق بوده است. این امر با توجه به بانک محور بودن بازار پولی و مالی کشور و برخورداری بانک ها از حدود ۹۰ درصد نقدینگی کشور، به یک چالش ملی مبدل شده است. مطالبات معوق همواره برای یک مؤسسه مالی دارای امتیاز منفی است. زیرا بخشی از منابع را از جریان خارج نموده و بلا استفاده می نماید و از طرفی به همان نسبت از سودآوری بانک کاسته می شود و نرخ کفایت سرمایه را کاهش می دهد. هدف مؤسسات اعتباری به حداکثر رساندن سود و منافع سپرده گذاران، نظم دادن به فعالیت های بخش های مختلف اقتصادی از طریق هدایت منابع به سمت مصارف مشخص و در مجاری صحیح سرمایه گذاری می باشد. مدیریت صحیح و کارآمد، مدیریت منظم و مؤثر بر اداره منابع و مصارف می باشد و گردش صحیح منابع و مصارف در حقیقت موجب رونق چرخه اقتصادی کشور از جمله تولید خواهد گردید، ولی مطالبات معوق فرصت چرخش مصارف و استفاده سایر مشتریان از منابع را گرفته و موجب کاهش سودآوری و مخل نظم لازم در تأمین نقدینگی مورد نیاز بانک می باشد و همچنین باعث عملکرد ضعیف بانک می گردد، بنابراین، وصول مطالبات معوق از اهمیت ذاتی برای بقا و رشد بانک برخوردار است. (اصلی، ۱۳۹۰).

یکی از مهمترین منابع اطلاعاتی برای ارزیابی عملکرد واحد اقتصادی سود است که شاخص مناسبی برای تصمیمات سرمایه‌گذاران به حساب می‌آید. سود در لغت عبارت است از درآمد افزون بر سرمایه (رأس المال) که از راه تجارت و کسب به دست می‌آید. در اصطلاح نیز عبارت از تفاوت بین درآمد کل و هزینه کل یک بنگاه می‌باشد. امروزه به رغم کاربردهای وسیعی که برای مفهوم سود ارائه شده ولی بر سر تعریف جامعی از آن توافق کامل وجود ندارد. این عدم توافق هنگامی بیشتر می‌شود که این مفهوم در دو نظام اقتصاد و حسابداری مورد تحلیل قرار گیرد. البته در مورد دامنه‌ی اقتصاد و حسابداری به عنوان دو حوزه‌ی علمی که از فعالیت‌های تجاری شرکت‌ها متأثر می‌شوند و متغیرهای مشابهی را مورد بحث قرار می‌دهند، توافقی کلی وجود دارد. اما درباره‌ی نحوه‌ی زمان‌بندی و اندازه‌گیری سود در این دو نظام اختلاف است. از نظر حسابداری، سود، تفاوت بین درآمد کسب شده حاصل از ارزش فروش کالاها و خدمات تولید و فروخته شده یک بنگاه به صورت ثبت شده و جمع تمامی ارقام هزینه‌های انجام شده ثبت شده توسط بنگاه است (فدائی‌نژاد و محمودزاده، ۱۳۹۰).

سود از نظر اسلام: در اسلام، درآمد ناشی از بکارگیری سرمایه ملکی - شخصی یعنی درآمد اقتصادی به عنوان سود تعریف می‌شود. به عبارت دیگر، سود از دیدگاه اسلام سود عبارت است از مابه‌التفاوت خرید یا قیمت تمام شده و قیمت فروش اموال ملکی متعلق به فروشنده مشروط بر این که مابه‌التفاوت مثبت باشد. از دیدگاه اسلام، کسب سود و درآمد از اندوخته‌های مالی، حق شرعی و عقلانی هر فرد است و رعایت اصل سود در معاملات بانکی یک ضرورت اقتصادی است. اسلام نه تنها استفاده از اموال و سرمایه‌گذاری را نشانه ایمان، جوانمردی و بی‌نیازی دانسته و راکد گذاشتن آن را مذموم می‌شمارد، بلکه توجه به کیفیت به کارگیری اموال و نیز تخصیص بهینه منابع را مدنظر دارد. به طور کلی در اسلام، دریافت درآمد یا در واقع سود هر منبع (دارایی) که در شکل سرمایه، در تجارت خدمات و تولید به کار گرفته می‌شود، برای صاحب سرمایه مجاز و برعکس دریافت درآمد هر منبعی (دارایی) که به صورت قرض یا وام در اختیار اشخاص قرار گیرد، برای قرض دهنده مجاز نخواهد بود. براساس دیدگاه مذکور، بانک‌ها در سیستم بانکداری اسلامی با بکارگیری منابع خود، به صورت سرمایه ملکی بانک‌ها و یا منابع سپرده‌ای سپرده‌گذاران به صورت سرمایه ملکی سپرده‌گذار، ضمن خرید و فروش اموال و دارایی‌های مورد درخواست مشتری به اعطای تسهیلات اعتباری و تحصیل سود مبادرت می‌نماید (هدایتی و همکاران، ۱۳۹۳).

سود از نظر حسابداری: سود حسابداری که با استفاده از سیستم تعهدی تهیه می‌شود، در چارچوب اصول پذیرفته شده حسابداری اندازه‌گیری می‌شود. از نظر حسابداری، سود عبارتست از مازاد درآمدها نسبت به هزینه‌ها برای یک دوره حسابداری معین که معرف افزایش خالص در حقوق صاحبان سهام و ناشی از فعالیت‌های انتفاعی مستمر واحد تجاری و عملیات فرعی، رویدادهای تصادفی و سایر عملیات، رویدادها و شرایط موثر بر واحد تجاری است که طبق اصول پذیرفته شده حسابداری شناسایی و اندازه‌گیری می‌شود. بطور کلی می‌توان گفت هدف از اندازه‌گیری سود عبارتست از تعیین این که وضعیت یک واحد تجاری در نتیجه عملیاتی که طی یک دوره معین انجام داده به چه میزان بهبود یافته است (کردستانی و کشاورز هدایتی، ۱۳۹۱).

مفهوم سودآوری! نتیجه نهایی همه برنامه‌ها، فعالیت‌ها، تصمیمات مالی، تولیدی و کارایی عملکرد مدیریت در فعالیت سودآوری شرکت (بانک) منعکس می‌شود. سودآوری توان شرکت (بانک) یا موسسه در ایجاد درآمد کافی به گونه‌ای که پس از پرداخت هزینه‌های جاری مبلغی اضافی به نام سود برای شرکت (بانک) باقی بماند، می‌باشد. سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان، علاقه زیادی به ارزیابی سودآوری جاری و آتی یک شرکت (بانک) دارند. شرکت‌ها برای جذب سرمایه مورد نیاز خود مجبورند سود کافی برای تامین بازده مناسب جهت سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان بدست آورند. در صورتی که سود کافی تحصیل نکنند، آنها قادر به جذب سرمایه مورد نیاز جهت اجرای انواع پروژه‌ها از طریق سهامداران یا اعتباردهندگان نخواهند بود. دوام و

بقاء یک شرکت در بلندمدت، به توانایی آن در کسب درآمد برای انجام کلیه تعهدات و تامین بازده مناسب برای سهامداران اصلی، بستگی دارد. سودآوری در بانک‌ها نیز برای بستنکاران، مالکان، کارکنان و مدیریت حائز اهمیت است. بانک‌ها از طریق ارائه خدمات بانکی به مشتریان کسب درآمد می‌کنند که این از طریق جذب سپرده‌های مردم با نرخ بهره پایین و اعطای تسهیلات با نرخ بهره بالاتر از آن صورت می‌پذیرد. نتیجه اختلاف دو نرخ مذکور، عایدی بانک را تشکیل می‌دهد که اصطلاحاً به آن حاشیه سود و بهره گفته می‌شود. بنابراین هرچه بانک بتواند از مقیاس‌های سودآوری استفاده کند سود حاصل از این عمل نیز بیشتر خواهد شد (سویمی و همکاران، ۲۰۱۳).

۲

معیارهای اندازه‌گیری سودآوری: برای اندازه‌گیری سودآوری از نسبت‌های سودآوری استفاده می‌شود. نسبت‌های سودآوری در ارزیابی فعالیت‌های عملیاتی اجرایی بانک‌ها، مورد استفاده قرار می‌گیرند. نسبت‌های سودآوری، میزان موفقیت بانک را در تحصیل سود و بازده خالص نسبت به درآمد و فروش یا نسبت به سرمایه‌گذاری می‌سنجند. نسبت‌های سودآوری، عملکرد کلی بانک و کارایی مدیریت را در تحصیل سود مناسب، مورد سنجش قرار می‌دهند. این نسبت‌ها بر دو نوع هستند. دسته اول، سودآوری را در رابطه با فروش و درآمد، مورد سنجش قرار می‌دهند. دسته دوم، سودآوری را در رابطه با سرمایه‌گذاری‌ها و دارایی‌ها می‌سنجند.

نسبت وصول مطالبه‌های معوق به وصول کل تسهیلات اعطایی: این نسبت از تقسیم وصول مطالبه‌های معوق بر وصول کل تسهیلات اعطایی به دست می‌آید و معیاری است که میزان سودده بودن فعالیت بانک را در یک دوره نشان می‌دهد. توانایی تحصیل سود و بازده کافی سرمایه‌گذاری معیار سلامت مالی و مدیریت موثر بانک است، در این پژوهش جهت سنجش سودآوری از نرخ بازده سرمایه‌گذاری (ROI) استفاده شده است.

$$ROI = \frac{\text{سود قبل از کسر بهره و مالیات}}{\text{کل دارایی‌ها}}$$

$$ODC_{i,t} = \alpha_t + \beta_1 \text{Profitability}_t \varepsilon_t +$$

که در فرمول مربوطه، t نشانگر زمان (در مجموع ۵ سال، پس $t=1, 2, \dots, 10$)

α_t عرض از مبدا بانک ملی در سال t ام

β_1 ضریب نوسان‌پذیری از اندازه برای بانک ملی در سال t ام

ε_t مقدار خطای بانک ملی در سال t ام

ODS_t نسبت وصول مطالبه‌های معوق به وصول کل تسهیلات اعطایی بانک ملی در سال t ام

Profitability_t سوددهی بانک ملی در سال t ام

عوامل موثر بر سودآوری بانک‌ها: سودآوری بانک‌ها تحت تاثیر دو عامل درونی و بیرونی قرار دارد. عوامل درونی که از آنها به عوامل سطح (خاص) بانکی تعبیر می‌شود قابل کنترل مدیریت می‌باشند. در مقابل عوامل بیرونی که از آنها به عوامل کلان اقتصادی تعبیر می‌شود، خارج از کنترل مدیریت بانک و تحت تاثیر شرایط اقتصادی حاکم بر کشورها و عوامل محیطی قرار دارند (جعفری، ۱۳۹۳).

الف- عوامل درونی (عوامل خاص بانکی): از عوامل درونی (شاخص‌های خاص بانکی) که بر سودآوری بانک‌ها تاثیرگذار هستند را می‌توان اندازه بانک، نقدینگی بانک، کارایی عملیاتی، سرمایه، ریسک اعتباری، ترکیب پرتفوی و مدیریت دارایی‌ها و

.... نام برد که همه از جمله متغیرهایی هستند که سودآوری بانکها را به طور درونی تحت تاثیر قرار می‌دهند. این عوامل توسط مدیریت بانکها قابل کنترل هستند و شواهدی تجربی در خصوص این متغیرها و ارتباط آنها با سودآوری وجود دارد (Yildirim, 2009).

عوامل بیرونی (متغیرهای کلان اقتصادی): متغیرهای اقتصادی می‌توانند از خارج بر سودآوری بانکها تاثیرگذار باشند. این شاخصها قابل کنترل توسط بانکها نیستند، زیرا اثرات آنها در سطح کلان ظاهر می‌شود. از جمله این متغیرهای کلان می‌توان به نرخ بهره، رشد اقتصادی، نرخ ارز و بی ثباتی آن و نرخ تورم اشاره کرد. این متغیرها برحسب شرایط اقتصادی هر کشوری بر سودآوری بانکها تاثیر می‌گذارند (Yildirim, 2009).

مطالبات معوق از دیدگاه مقررات بانک مرکزی: بر اساس آخرین ابلاغیه بانک مرکزی چارچوب مطالبات معوق به ۴ طبقه به شرح ذیل تقسیم می‌شود:

۱- طبقه جاری: پرداخت اصل و سود تسهیلات و یا بازپرداخت اقساط در سررسید صورت گرفته و یا حداکثر از سررسید آن ۲ ماه گذشته است.

۲- طبقه سررسید گذشته: از تاریخ سررسید اصل و سود تسهیلات و یا تاریخ قطعی پرداخت اقساط بیش از ۲ ماه گذشته است، اما تأخیر در بازپرداخت هنوز از ۶ ماه تجاوز ننموده است. در این صورت مجموع اقساط سررسید شده تسهیلات به این طبقه منتقل می‌شود.

۳- طبقه معوق: اصل و سود تسهیلاتی که بیش از ۱۸ ماه از سررسید و یا از تاریخ قطعی پرداخت اقساط سپری شده است و مشتری هنوز اقدامی برای بازپرداخت مطالبات بانک اعتباری ننموده است. در این صورت مجموع اقساط سررسید شده تسهیلات به این طبقه منتقل می‌شود.

۴- طبقه مشکوک الوصول: تمام اصل و سود تسهیلاتی که بیش از ۱۸ ماه از سررسید و یا از تاریخ قطعی پرداخت اقساط آنها سپری شده است و مشتری هنوز اقدام به بازپرداخت بدهی خود ننموده است. از یک دیدگاه جامع، دلایل شکل گیری مطالبات را می‌توان به دلایل اقتصادی، دلایل سیاستی و فرهنگی و خارج از نظارت سیستم بانکی تقسیم کرد، اما از دیدگاه جزئی تر عواملی که در شک لگیری مطالبات معوق در بانک ها، مؤسسات مالی و اعتباری تأثیرگذارند در بعد درون سازمانی و برون سازمانی مورد بررسی قرار می‌گیرند (شعبانی، ۱۳۹۰).

در این مورد ایماندوست و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر نرخ وصول تسهیلات بانک کشاورزی استان خراسان رضوی پرداخته اند. نتایج حاصل از تحلیل داده ها نشان داد که اندازه تسهیلات، دارای اثر مستقیم ضعیفی، نرخ سود بازپرداخت تسهیلات اثر معکوسی و بی معنی، طول دوره بازپرداخت تسهیلات اثر مثبت و قوی، ضمانت از نوع ضمانتی اثر مثبت، ضمانت از نوع وثیقه ای اثر معکوس، وقوع حادثه اثر معکوس و همزمانی سر رسید پرداخت تسهیلات با فصل فروش محصول دارای اثر مستقیم قوی بر نرخ وصول تسهیلات می باشد. انصاری (۱۳۹۴) تحقیقی با عنوان مدل سازی وصول مطالبات معوق بانکی با حداقل هزینه، مطالعه‌ی موردی: بانک مسکن در استان یزد منتشر نمود. نتایج تحقیق نشان داد که بین تسهیلات وام گیرنده، جنسیت ضامن اول، جنسیت ضامن دوم، سود مشتری، سود سازمان، جریمه روزانه، مبلغ تسهیلات و میزان ارزش وثیقه با مطالبات معوق رابطه معناداری وجود دارد. از این رو در این پژوهش تلاش شده است علل اصلی ایجاد و افزایش مطالبات معوق را بررسی نموده و در جهت کاهش آن و افزایش بهره‌وری بانکها و مؤسسات اعتباری و خصوصاً بانک مسکن استان یزد راهکارهای منطقی ارائه شود. سعیدی کلیشمی (۱۳۹۴) تحقیقی را با عنوان بررسی و تحلیل مطالبات معوق شبکه بانکی استان گیلان، چالش ها و راهکارها انجام داده اند. بررسی مطالبات معوق بانکی در استان گیلان نشان می‌دهد که تسهیلات اعطایی به میزان ۲۹ درصد و جذب سپرده ها به میزان ۲۲ درصد و همچنین مطالبات معوق ۷۵

درصد نسبت به سال قبل رشد داشته است. ۷۲ درصد از مطالبات معوق استان گیلان، مربوط به بانک های تجاری و ۲۷ درصد مربوط به بانک های تخصصی است. محمدزاده و همکاران (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان شناسایی و الویت بندی موانع وصول مطالبات معوق بانکی با استفاده از مدل ترکیبی دیمتل شبکه ای و ویکور منتشر نمودند. برای تجزیه و تحلیل داده ها از بین روش های تصمیم گیری چند شاخصه گروهی انتخاب شدند که شامل تکنیک دیمتل و ویکور بود. ۳ پرسشنامه تهیه گردید و ۱۴ مانع شناسایی شد که در بین آنها، عدم اخذ ضامن معتبر با در اختیار داشتن وزن ۰/۰۸۵ در الویت اول قرار گرفت و در الویت بندی حوزه تسهیلات، تسهیلات کوتاه مدت در رتبه اول، تسهیلات میان مدت در رتبه دوم و تسهیلات بلند مدت در رتبه سوم قرار گرفتند. رحیمی فرد (۱۳۹۲) تحقیقی با عنوان بررسی تأثیر روش های وصول مطالبات معوق بر میزان مطالبات معوق در بانک تجارت منتشر نمود. با توجه به نتایج این تحقیق دو روش تقسیط و اقدام قانونی از نظر صاحب نظران مورد بررسی در اولویت قرار دارند و سیستم بانکی بهتر است از این دو روش استفاده کنند. علت اینکه چرا تقسیط از نظر صاحب نظران مهم است به مزایای روش تقسیط برمی گردد. -اهداف بانک در خصوص برنامه های مطالباتی و کاهش مطالبات معوق به مرور و طی زمان تقسیط محقق خواهد شد. ۲- وثایق جدید و گزارش کارشناسی در این خصوص ضروری نمی باشد. ۳- با تقسیط و پس از واریز اقساط از سوی مشتری مبلغ واریزی به نسبت اصل و سود در حسابها تسهیم و موضوع تقدم برداشت خسارت منتفی می باشد که این مزیتی بزرگ برای مشتری خواهد بود. ۴- عدم پیگیری اقدام قانونی و تحمیل هزینه ۵- امکان فرصت جدید به مشتری در راستای پرداخت اقساط و وصول مطالبات معوق ۶- در خصوص مشتریانی که دارای شرایط لازم بوده و احیای بدهی از ناحیه بانک برای آنها امکان پذیر نمی باشد از روش تقسیط استفاده می شود و به جهت اینکه در تقسیط بدهی در همان سر فصل های مطالباتی به اقساط از مشتری اخذ خواهد شد. یکی از نتایج این تحقیق اولویت دار شدن روش اقدام قانونی است. با توجه به اینکه این روش برای بانک پر هزینه است اولویت دار شدن آن تنها با توجه به وضعیت منابع مالی بانک ها، وضعیت اقتصادی کشور قابل تبیین است. در حال حاضر بانک ها ترجیح می دهند با هر روشی مطالبات خود را وصول نمایند. اگر تنها و تنها میزان وصول معیار انتخاب روش کاهش مطالبات معوق باشد می توان گفت که روش اقدام قانونی روشی کارا خواهد بود البته به شرطی که وثایق مطمئن وجود داشته باشد. بنابر این در همین فضا دو روش تخفیف و احیا با توجه به اینکه وصولی اندکی را تامین می نمایند برای بانک ها منافع کمتری را بدنبال داشته است. در روش احیا در صورت وجود شرایط لازم با انعقاد قرارداد جدید (مشارکت مدنی) کل مطالبات (معوق) مورد نظر (شامل اصل و سود و وجه التزام) پس از کسر پیش پرداخت مشتری، به عنوان سهم الشرکه بانک، و دارایی های مشتری به عنوان سهم الشرکه مشتری (پس از کسر مطالبات) محسوب می شود، که با انعقاد قرارداد جدید مطالبات بانک از سرفصل های مطالباتی (معوق) به سرفصل جاری منتقل می گردد، به همین علت در مواردی مشاهده شده که مشتریان از این خلع برای فرست سوزی و به تعویق انداختن اقدامات حقوقی بانک سوء استفاده می کنند. در روش تخفیف مشتری می باید نسبت به پرداخت یکجای بدهی و یا در مدت زمان تعیین شده از سوی بانک از محل منابع خود اقدام کند. همچنین باید تعهد کتبی از مشتری اخذ گردد مبنی بر اینکه در صورت عدم ایفای تعهدات و یا به تعویق افتادن یک قسط جرایم تأخیر کلاً از مشتری گرفته خواهد شد. بدر طالعی و همکاران (۱۳۹۱) تحقیقی با عنوان چالش مطالبات معوق در سیستم بانکی کشور: عارضه یابی، پیشگیری و وصول منتشر نمود. نتایج این مطالعه نشان می دهد که در شرایطی که متغیرهای توان و تمایل در نزد هر یک از مولفه ها یعنی مشتریان یا کارکنان بانک دارای بار مثبت باشد، طبعاً شرایط لازم مطلوب برای پیشگیری و بازپس گیری مطالبات معوق بانکها بهتر فراهم است لیکن در حالتی که یکی از متغیرهای موصوف نزد بانک و یا مشتری دارای بار منفی باشد در آن صورت ضروریست که از طریق راهکارهای مشخص، نسبت به توان افزایی و یا افزایش تمایل مشتریان و یا کارکنان بانک اقدامات لازم صورت گیرد. گرد و اکبری (۱۳۹۱) تحقیقی با عنوان ارزیابی رابطه نرخ سود تسهیلات بانکی و اقلام معوق بانک ملت منتشر نمودند. یافته های تحقیق نشان داد که بین نرخ سود تسهیلات بانکی با افزایش مطالبات مشکوک الوصول در بخش های مختلف رابطه معنادار و مستقیمی وجود دارد. نظریان و صفر پور (۱۳۹۰) در پژوهش به ارزیابی تأثیر نرخ سود بانکی بر مطالبات معوق شبکه بانکی کشور پرداخته اند. نتایج نشان داد که در بلند مدت تفاوت نرخ سود تسهیلات بانکی با نرخ بهره

بازار غیر متشکل پولی و ریسک کشوری اثر معنی دار ضعیفی بر نسبت مطالبات معوق بانک ها داشته است. یگرمال (۲۰۱۷) عوامل تعیین کننده سودآوری بانک های تجاری خصوصی اتیوپی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق نشان داد اندازه بانک را می توان به عنوان یک سیگنال خوب برای بانک های تجاری برای ادغام و مزیت مقیاس به دست آورد. همچنین تاثیر قابل توجهی از متغیرهای کلان اقتصادی در توضیح سود بانک ها، که رشد بازده پایدار و کنترل تورم را برای داشتن بخش پایدار بانکی، شاخصی برای سیاست های طراحی شده است. بوریو و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی تأثیر سیاست های پولی بر سودآوری بانک های اروپا پرداخته اند. یافته ها نشان می دهد که بین سطح نرخ های کوتاه مدت و شیب منحنی های عملکرد (ساختار نرخ بهره) و سودآوری بانکی - بازده دارایی ها - رابطه وجود دارد. همچنین یافته ها نشان می دهد که با گذشت زمان، نرخ بهره غیر معمول و کم هزینه بودن یک ساختار بی نظیر، باعث کاهش سودآوری بانک ها می شود. دراج و موتی (۲۰۱۵)، عوامل موثر بر سودآوری بانک در آلبانی مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق، حاکی از آن است که عوامل داخلی و خارجی و رابطه آنها با سودآوری بخش بانکی و نحوه ارتباط این رابطه با ویژگی های سازمانی و ساختاری است. از سوی دیگر عوامل داخلی بانک ها که در سودآوری تاثیر می گذارند. ثومی (۲۰۱۴) در تحقیقی به بررسی تأثیر محصولات بانکی اسلامی بر عملکرد (سودآوری) مالی بانک های تجاری در کنیا پرداخته اند. یافته ها نشان داد که بین عملکرد بانک و اندازه بانک های کنیا رابطه معنی داری مثبت و قابل توجهی وجود دارد لذا میتوان نتیجه گرفت بین اندازه بانک، نقدینگی و عملکرد بانک در فاصله اطمینان ۹۵ درصد، یعنی که هر دو متغیرهای کنترلی هستند بر عملکرد بانک اسلامی اثر می گذارند. سیلوستر و همکاران (۲۰۱۳)، عملکرد بازپرداخت وام تولیدکنندگان و فرآوریکندگانی خرده پای روغن خرمادرنیجریه با استفاده از رگرسیون چندگانه بررسی نمودند. نتایج حاصل نشان داد که اندازه وام تحت تأثیر تجربه فرآوری کنندگان، درآمد ناخالص سالانه و نرخ سرمایه گذاری می باشد، همچنین نسبت گردش دارایی و فاصله بین خانه و محل وام دهی از عوامل مؤثر در نرخ بازپرداخت وام می باشند. وونگنا و ویتور (۲۰۱۳) عوامل مؤثر بر بهبود بازپرداخت وام در غنا را با استفاده از مدل پروبیت مورد بررسی قرار دادند. بر اساس نتایج به دست آمده عوامل سن، سطح سواد، تجربه، نظارت و درآمد خارج از مزرعه اثر مثبتی بر عملکرد بازپرداخت وام داشته و جنسیت و وضعیت تأهل اثر منفی در عملکرد بازپرداخت داشته اند. لوزیس و همکاران (۲۰۱۱) در مقاله ای تحت عنوان عوامل اقتصاد کلان و بانک خاص وام های معوق در یونان: مطالعه مقایسه ای پرتفوی وام از جمله وام مسکن، کسب و کار و مصرف کننده، نشان دادند که مدیریت ضعیف یکی دیگر از دلایل بالا بودن مطالبات معوق در نظام بانکی است. کارایی نازل در موسسات بانکی می تواند در شکل مهارت کم برای غربالگری وام گیرندگان، ارزیابی نامناسب وثیقه ها و نظارت ضعیف بر عملیات وام گیرندگان در این موسسات باشد. بنابراین، نهادهای مالی با کارایی عملیاتی پایین از استعداد بیشتری برای زیان وام و مواجهه با ریسک اعتباری برخوردارند. گرینیدج و گروسونور (۲۰۱۰) بانک های باربادوس را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که بین نرخ بهره واقعی دوره قبل، رشد سالانه وام ها و اندازه

^۲-Yigermal^۴-Borio & et al^۵ Duraj1 & Moci^۶-THOMI^۷ Sylvester,& et al^۸ Wongnaa, &Vitor^۹ Louzis& etal

بانک با حجم مطالبات معوق رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. در حالی که مطالعات در دیگر کشورها پیرامون رابطه بین اندازه بانک و حجم مطالبات معوق خلاف این را نشان می دهد.

روش شناسی پژوهش:

پژوهش حاضر از حیث روش، توصیفی- همبستگی است و از نظر هدف، کاربردی می باشد. جامعه آماری تحقیق حاضر، شامل اسناد، مدارک و کارکنان بانک ملی استان آذربایجان شرقی در ۱۴۴ شعبه استان که اطلاعات مربوطه طی ۵ سال و به صورت سالیانه از سال ۱۳۹۰-۱۳۹۵ جمع آوری شده است. برای تعیین حجم نمونه آماری کارکنان بانک ملی استان آذربایجان شرقی در این پژوهش از فرمول نمونه گیری کوکران استفاده شد که تعداد آنها ۱۰۵ شعبه بدست آمده است. همچنین روش نمونه گیری، نمونه گیری تصادفی طبقه ای نسبتی می باشد. در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از دو ابزار پرسشنامه و اسناد بانکی استفاده شده است. همچنین برای آزمون فرضیه های تحقیق از تحلیل رگرسیون ساده و رگرسیون چندگانه با نرم افزار Spss استفاده شده است.

یافته های پژوهش:

فرضیه اصلی: وصول مطالبات معوق بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی تاثیر دارد. برای بررسی فرضیه فوق از آزمون رگرسیون چندگانه استفاده شده که نتایج در جداول (۷-۴)، (۸-۴) و (۹-۴) مشاهده می شود.

جدول (۷-۴): شاخص های ضریب همبستگی

مدل	ضریب همبستگی R	R^2	R^2 تعدیل شده	خطای استاندارد پیش بینی شده	دوربین واتسون
همزمان	۰/۵۹۶	۰/۳۵۵	۰/۳۲۲	۴/۵۳۹	۱/۲۹

در جدول ۷-۴ مقدار ضریب همبستگی برابر ۰/۵۹ بوده و ضریب تعیین که نشان دهنده میزان تغییرات مدل رگرسیون در کل متغیر ملاک است، برای مدل برابر ۰/۳۵ می باشد. به این معنی که مدل فوق ۳۵٪ واریانس سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی را پیش بینی می کند. همچنین آماره دوربین واتسون (۲/۲۹) نشان دهنده استقلال خطاها از یکدیگر بوده، بنابراین استفاده از آزمون رگرسیون چندگانه مجاز می باشد.

جدول (۸-۴): تحلیل واریانس متغیر ملاک بر اساس تغییرات متغیرهای پیش بین

مدل	تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
رگرسیون		۱۱۲۱/۷۴	۵	۲۲۴/۳۴۹	۱۰/۸۸	۰/۰۰۰
مدل همزمان	باقی مانده	۲۰۴۰/۲۳	۹۹	۲۰/۶۰۸		
کل		۳۱۶۱/۹۷	۱۰۴			

نتایج حاصل از تحلیل واریانس جدول ۴-۸ نیز نشان می دهد که رگرسیون متغیرهای پیش بین به طرف میانگین متغیر ملاک از نظر آماری معنی دار می باشد. چرا که F محاسبه شده $۱۰/۸۸$ در سطح $P < ۰/۰۵$ از نظر آماری معنی دار می باشد.

جدول (۴-۹): پیش بینی تاب آوری از روی متغیرهای پیش بین

متغیرها	B	β	t	سطح معنی داری
مقدار ثابت	۸/۳۸	-	۱/۱۶	۰/۲۴۵
نوع تسهیلات اعطایی	۰/۱۹۰	۰/۰۶۹	۰/۵۷۹	۰/۰۳۷
مدت زمان ارائه تسهیلات	۰/۰۷۵	۰/۰۵۳	۰/۲۸۱	۰/۰۲۶
نوع وثیقه های دریافتی	۰/۰۲۹	۰/۰۱۹	۰/۰۹۳	۰/۹۲۶
نرخ سود تسهیلات	۱/۲۳۰	۰/۵۷۲	۲/۷۴۴	۰/۰۰۷
نوع طبقه بندی مشتریان	۰/۱۰۱	۰/۰۶۳	۰/۴۰۳	۰/۰۴۷

با توجه به ضرایب β استاندارد شده و سطح معنی داری در جدول ۴-۹ مشاهده می شود که متغیرهای پیش بین موثر بر سوددهی بانک ملی به ترتیب شامل: نرخ سود تسهیلات با مقدار بتای $۰/۵۷۲$ ، نوع تسهیلات اعطایی با مقدار بتای $۰/۰۶۹$ ، نوع طبقه بندی مشتریان با مقدار بتای $۰/۰۶۳$ و مدت زمان ارائه تسهیلات با مقدار بتای $۰/۰۵۳$ می باشد.

فرضیه اول: نوع تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی تاثیر دارد.

برای بررسی فرضیه فوق از تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

جدول (۴-۱۰): شاخص های ضریب همبستگی

مدل	R	R^2	تعدیل شده R^2	خطای استاندارد
۱	۰/۱۷۶	۰/۰۳۱	۰/۰۲۲	۵/۴۵

همانطور که مشاهده می شود ضریب همبستگی آزمون برابر $۰/۱۷۶$ و ضریب تعیین برابر $۰/۰۳۱$ است. این نتیجه به این معنا است که ۱۷ درصد از سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی بر اساس نوع تسهیلات اعطایی قابل پیش بینی است.

جدول (۴-۱۱): آزمون معنی داری رابطه خطی برای بررسی فرضیه اول

مدل	جمع مجذورات	Df	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معنی داری (Sig)
رگرسیون	۹۸/۲۴	۱	۹۸/۲۴	۳/۳۰	۰/۰۷۲
باقیمانده	۳۰۶۳/۷۳	۱۰۳	۲۹/۷۴		
جمع	۳۱۶۱/۹۷	۱۰۴			

همچنین برای اینکه مدل رگرسیونی معنی دار باشد؛ باید بین متغیر ملاک و متغیر پیش بین رابطه خطی وجود داشته باشد. برای بررسی وجود رابطه خطی بین متغیر ملاک و متغیرهای پیش بین از آزمون F استفاده شده است. مطابق جدول (۴-۱۱)

(۱۱) سطح معنی داری آزمون F برابر ۰/۰۷۲ است. با توجه به اینکه سطح معنی داری آزمون F بیشتر از ۰/۰۵ است، نشان می دهد که بین متغیر ملاک و متغیر پیش بین رابطه خطی معنی داری وجود ندارد.

جدول (۴-۱۲): جدول ضرایب رگرسیون برای تاثیر نوع تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک

نام متغیر	ضریب بتا	خطای انحراف استاندارد	بتای استاندارد شده	آماره T	سطح معنی داری (Sig)
مقدار ثابت	۸/۷۵	۵/۸۴	-	۱/۴۹	۰/۱۳۷
نوع تسهیلات اعطایی	۰/۴۸۶	۰/۲۶۸	۰/۱۷۶	۱/۸۱	۰/۰۷۲

همچنین مطابق جدول (۴-۱۲) ضریب استاندارد نشده و ضریب استاندارد شده همراه با سطوح معنی داری ارائه شده است. ضریب استاندارد نشده نشان دهنده ضریب متغیرها در مدل رگرسیونی هستند و ضریب استاندارد شده برای نشان دادن میزان تاثیر مورد استفاده قرار می گیرد. هر چه قدر مطلق این مقدار بیشتر باشد به منزله وجود تاثیر قوی تر است. با توجه به جدول، چون مقدار سطح معنی داری از ۰/۰۵ بزرگتر است در نتیجه می توان گفت که نوع تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی تاثیر ندارد.

فرضیه دوم: مدت زمان ارائه تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی تاثیر دارد. برای بررسی فرضیه فوق از تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

جدول (۴-۱۳): شاخص های ضریب همبستگی

مدل	R	R ²	تعدیل شده R ²	خطای استاندارد
۱	۰/۴۷۷	۰/۲۲۸	۰/۲۲۱	۴/۸۶

همانطور که مشاهده می شود ضریب همبستگی آزمون برابر ۰/۴۷ و ضریب تعیین برابر ۰/۲۲ است. این نتیجه به این معنا است که ۴۷ درصد از سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی بر اساس مدت زمان ارائه تسهیلات اعطایی قابل پیش بینی است.

جدول (۴-۱۴): آزمون معنی داری رابطه خطی برای بررسی فرضیه دوم

مدل	جمع مجزورات	Df	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معنی داری (Sig)
رگرسیون	۷۲۰/۹۳	۱	۷۲۰/۹۳	۳۰/۴۲	۰/۰۰۰
باقیمانده	۲۴۴۱/۰۴	۱۰۳	۲۳/۶۹		
جمع	۳۱۶۱/۹۷	۱۰۴			

همچنین برای اینکه مدل رگرسیونی معنی دار باشد؛ باید بین متغیر ملاک و متغیر پیش بین رابطه خطی وجود داشته باشد.

برای بررسی وجود رابطه خطی بین متغیر ملاک و متغیرهای پیش‌بین از آزمون F استفاده شده است. مطابق جدول (۴-۱۴) سطح معنی‌داری آزمون F برابر ۰/۰۰۰ است. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری آزمون F کمتر از ۰/۰۵ است، نشان می‌دهد که بین متغیر ملاک و متغیر پیش‌بین رابطه خطی معنی‌داری وجود دارد.

جدول (۴-۱۵): جدول ضرایب رگرسیون برای تاثیر مدت زمان ارائه تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک

نام متغیر	ضریب بتا	خطای انحراف استاندارد	بتای استاندارد شده	آماره T	سطح معنی‌داری (Sig)
مقدار ثابت	۵/۷۴	۲/۵۱		۲/۲۸	۰/۰۲۴
عامل خدمات	۰/۶۷	۰/۱۲	۰/۴۷۷	۵/۵۱	۰/۰۰۰

همچنین مطابق جدول (۴-۱۵) ضریب استاندارد نشده و ضریب استاندارد شده همراه با سطوح معنی‌داری ارائه شده است. ضریب استاندارد نشده نشان دهنده‌ی ضریب متغیرها در مدل رگرسیونی هستند و ضریب استاندارد شده برای نشان دادن میزان تاثیر مورد استفاده قرار می‌گیرد. هر چه قدر مطلق این مقدار بیشتر باشد به منزله وجود تاثیر قوی‌تر است. با توجه به جدول، نتیجه می‌گیریم که مدت زمان ارائه تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی به اندازه ۶۷ درصد تاثیر دارد.

فرضیه سوم: نوع وثیقه‌های دریافتی بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی تاثیر دارد.

برای بررسی فرضیه فوق از تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

جدول (۴-۱۶): شاخص‌های ضریب همبستگی

مدل	R	R^2	تعدیل شده R^2	خطای استاندارد
۱	۰/۵۴۱	۰/۲۹۲	۰/۲۸۵	۴/۶۶

همانطور که مشاهده می‌شود ضریب همبستگی آزمون برابر ۰/۵۴ و ضریب تعیین برابر ۰/۲۹ است. این نتیجه به این معنا است که ۵۴ درصد از سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی بر اساس نوع وثیقه‌های دریافتی قابل پیش‌بینی است.

جدول (۴-۱۷): آزمون معنی‌داری رابطه خطی برای بررسی فرضیه سوم

مدل	جمع مجزورات	Df	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معنی‌داری (Sig)
رگرسیون	۹۲۳/۷۸	۱	۹۲۳/۷۸	۴۲/۵۱	۰/۰۰۰
باقیمانده	۲۲۳۸/۱۹	۱۰۳	۲۱/۷۳		
جمع	۳۱۶۱/۹۷	۱۰۴			

همچنین برای اینکه مدل رگرسیونی معنی‌دار باشد؛ باید بین متغیر ملاک و متغیر پیش‌بین رابطه خطی وجود داشته باشد. برای بررسی وجود رابطه خطی بین متغیر ملاک و متغیرهای پیش‌بین از آزمون F استفاده شده است. مطابق جدول (۴-۲۶) سطح معنی‌داری آزمون F برابر ۰/۰۰۰ است. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری آزمون F کمتر از ۰/۰۵ است، نشان می‌دهد که بین متغیر ملاک و متغیر پیش‌بین رابطه خطی معنی‌داری وجود دارد.

جدول (۴-۱۸): جدول ضرایب رگرسیون برای تاثیر مدت زمان ارائه تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک

نام متغیر	ضریب بتا	خطای انحراف استاندارد	بتای استاندارد شده	آماره T	سطح معنی‌داری (Sig)
مقدار ثابت	۲/۶۰	۲/۶۰۷	-	۰/۹۹	۰/۳۲۱

تعامل خدمات	۰/۸۴۴	۰/۱۲۹	۰/۵۴۱	۶/۵۲	۰/۰۰۰
همچنین مطابق جدول (۴-۱۸) ضریب استاندارد نشده و ضریب استاندارد شده همراه با سطوح معنی داری ارائه شده است. ضریب استاندارد نشده نشان دهنده ی ضریب متغیرها در مدل رگرسیونی هستند و ضریب استاندارد شده برای نشان دادن میزان تاثیر مورد استفاده قرار می گیرد. هر چه قدر مطلق این مقدار بیشتر باشد به منزله وجود تاثیر قوی تر است. با توجه به جدول، نتیجه می گیریم که نوع وثیقه های دریافتی بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی به اندازه ۵۴ درصد تاثیر دارد.					

فرضیه چهارم: نرخ سود تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی تاثیر دارد.
برای بررسی فرضیه فوق از تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

جدول (۴-۱۹): شاخص های ضریب همبستگی

مدل	R	R ²	تعدیل شده R ²	خطای استاندارد
۱	۰/۵۸۸	۰/۳۴۵	۰/۳۳۹	۴/۴۸

همانطور که مشاهده می شود ضریب همبستگی آزمون برابر ۰/۵۸ و ضریب تعیین برابر ۰/۳۴ است. این نتیجه به این معنا است که ۵۸ درصد از سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی بر اساس مدت زمان ارائه تسهیلات اعطایی قابل پیش بینی است.

جدول (۴-۲۰): آزمون معنی داری رابطه خطی برای بررسی فرضیه چهارم

مدل	جمع مجزورات	Df	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معنی داری (Sig)
رگرسیون	۱۰۹۲/۰۹	۱	۱۰۹۲/۰۹	۵۴/۳۴	۰/۰۰۰
باقیمانده	۲۰۶۹/۸۸	۱۰۳	۲۰/۰۹		
جمع	۳۱۶۱/۹۷	۱۰۴			

همچنین برای اینکه مدل رگرسیونی معنی دار باشد؛ باید بین متغیر ملاک و متغیر پیش بین رابطه خطی وجود داشته باشد. برای بررسی وجود رابطه خطی بین متغیر ملاک و متغیرهای پیش بین از آزمون F استفاده شده است. مطابق جدول (۴-۲۰) سطح معنی داری آزمون F برابر ۰/۰۰۰ است. با توجه به اینکه سطح معنی داری آزمون F کمتر از ۰/۰۵ است، نشان می دهد که بین متغیر ملاک و متغیر پیش بین رابطه خطی معنی داری وجود دارد.

جدول (۴-۲۱): جدول ضرایب رگرسیون برای تاثیر مدت زمان ارائه تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک

نام متغیر	ضریب بتا	خطای انحراف استاندارد	بتای استاندارد شده	آماره T	سطح معنی داری (Sig)
مقدار ثابت	-۳/۸۹	۳/۱۸	-	-۱/۲۲	۰/۲۲۳
تعامل خدمات	۱/۲۶	۰/۱۷۲	۰/۵۸۸	۷/۳۷	۰/۰۰۰

همچنین مطابق جدول (۴-۲۱) ضریب استاندارد نشده و ضریب استاندارد شده همراه با سطوح معنی داری ارائه شده است. ضریب استاندارد نشده نشان دهنده ی ضریب متغیرها در مدل رگرسیونی هستند و ضریب استاندارد شده برای نشان دادن میزان تاثیر مورد استفاده قرار می گیرد. هر چه قدر مطلق این مقدار بیشتر باشد به منزله وجود تاثیر قوی تر است. با توجه به جدول، نتیجه می گیریم که نرخ سود تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی به اندازه ۵۸ درصد تاثیر دارد.

فرضیه پنجم: نوع طبقه بندی مشتریان بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی تاثیر دارد. برای بررسی فرضیه فوق از تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

جدول (۴-۲۲): شاخص های ضریب همبستگی

مدل	R	R ²	تعدیل شده R ²	خطای استاندارد
۱	۰/۳۵۲	۰/۱۲۴	۰/۱۱۵	۵/۱۸۶

همانطور که مشاهده می شود ضریب همبستگی آزمون برابر ۰/۳۵ و ضریب تعیین برابر ۰/۱۲ است. این نتیجه به این معنا است که ۳۵ درصد از سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی بر اساس نوع طبقه بندی مشتریان قابل پیش بینی است.

جدول (۴-۲۳): آزمون معنی داری رابطه خطی برای بررسی فرضیه پنجم

مدل	جمع مجزورات	Df	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معنی داری (Sig)
رگرسیون	۳۹۱/۰۷	۱	۳۹۱/۰۷	۱۴/۵۳	۰/۰۰۰
باقیمانده	۲۷۷۰/۹۰	۱۰۳	۲۶/۹۰		
جمع	۳۱۶۱/۹۷	۱۰۴			

همچنین برای اینکه مدل رگرسیونی معنی دار باشد؛ باید بین متغیر ملاک و متغیر پیش بین رابطه خطی وجود داشته باشد. برای بررسی وجود رابطه خطی بین متغیر ملاک و متغیرهای پیش بین از آزمون F استفاده شده است. مطابق جدول (۴-۲۳) سطح معنی داری آزمون F برابر ۰/۰۰۰ است. با توجه به اینکه سطح معنی داری آزمون F کمتر از ۰/۰۵ است، نشان می دهد که بین متغیر ملاک و متغیر پیش بین رابطه خطی معنی داری وجود دارد.

جدول (۴-۲۴): جدول ضرایب رگرسیون برای تاثیر مدت زمان ارائه تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک

نام متغیر	ضریب بتا	خطای انحراف استاندارد	بتای استاندارد شده	آماره T	سطح معنی داری (Sig)
مقدار ثابت	۸/۴۹	۲/۸۸	-	۲/۹۴	۰/۰۰۴
تعامل خدمات	۰/۵۶۲	۰/۱۴۷	۰/۳۵۲	۳/۸۱	۰/۰۰۰

همچنین مطابق جدول (۴-۲۴) ضریب استاندارد نشده و ضریب استاندارد شده همراه با سطوح معنی داری ارائه شده است. ضریب استاندارد نشده نشان دهنده ی ضریب متغیرها در مدل رگرسیونی هستند و ضریب استاندارد شده برای نشان دادن میزان تاثیر مورد استفاده قرار می گیرد. هر چه قدر مطلق این مقدار بیشتر باشد به منزله وجود تاثیر قوی تر است. با توجه به جدول، نتیجه می گیریم که نوع طبقه بندی مشتریان بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی به اندازه ۳۵ درصد تاثیر دارد.

۴- بحث و نتیجه گیری:

نتایج حاصل از یافته ها نشان داد که متغیرهای پیش بین موثر بر سوددهی بانک ملی به ترتیب شامل: نرخ سود تسهیلات با مقدار تاثیر ۰/۵۷۲، نوع تسهیلات اعطایی با مقدار تاثیر ۰/۰۶۹، نوع طبقه بندی مشتریان با مقدار تاثیر ۰/۰۶۳ و مدت زمان ارائه تسهیلات با مقدار تاثیر ۰/۰۵۳ می باشد.

در بهمن ماه سال ۱۳۸۶ هیات وزیران بنابه پیشنهاد مشترک وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران آیین نامه وصول مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول مؤسسات اعتباری را تصویب کرد. در این آیین نامه به جای دریافت جریمه دیرکرد مجازات ها و تنبیه های متناسبی در حوزه محرومیت از خدمات بانکی، مالی و اعتباری و نیز برخی حقوق اجتماعی برای کسانی که دیرکرد در بازپرداخت تسهیلات اعطایی داشته باشند بر اساس میزان پیش بینی شده بود. همچنین در این آیین نامه به صورت روشن، روش ها و مراحل وصول مطالبات معوق و مشکوک الوصول مؤسسات اعتباری بیان شد و تکالیف جدیدی در راستای استفاده از امکانات روز برای وصول مطالبات و نیز تسهیل روشهای اخذ تسهیلات برای متقاضیان و سد کردن منافذ برای سوء استفاده کنندگان بر عهده دستگاه اجرایی گذاشت که از جمله آنها اختصاص کد شناسه ملی منحصر به فرد به شرکتهای دولتی و خصوصی، استفاده از سیستم های نرم افزار مختلف، امکان تبادل اطلاعات بر خط آن لاین میان بانک مرکزی و سازمان ثبت اسناد و املاک و سازمان بورس و نیز ایجاد دسته چکهای ویژه مشتریان خوش حساب و مشتریان دارای مطالبات معوق و همچنین ایجاد مؤسسات تضمین اعتبار و بیمه انواع تسهیلات بود. ولی ابلاغ این آیین نامه نیز برای کاهش مطالبات به نظر راهگشا نبود. شاید به دلیل همین عدم توفیق، چاره جویی برای مطالبات معوق بانکی همچنان ادامه دارد. از ابتدای سال ۱۳۸۸ تاکنون نیز اظهارات و اقدامات جالب و متنوعی برای حل معضل مطالبات صورت گرفته است. رقم بی سابقه ۳۸ هزار میلیارد تومانی مطالبات معوق بانکی که توسط مقامات بانک مرکزی اعلام شد نگرانی مقامات ارشد دولتی را در پی داشت تا جایی که تاسیس موسسه خرید دیون بانکی مورد توجه، وزیر اقتصاد قرار گرفت و وی نظر موافق خود را برای تاسیس این موسسه اعلام کرد. شرکت وصول مطالبات معوق بانکی یکی از ۷ نهاد پولی و مالی بود که وزارت اقتصاد دو سال پیش به ضرورت راه اندازی آن اشاره کرده بود. معاون بانکی وزیر اقتصاد برای رفع مشکل مطالبات بانکی از راه اندازی قریب الوقوع موسسه وصول مطالبات بانکی خبر داده بود: (اگر چه برخی بانکها با دریافت مجوز مؤسسات جداگانه ای برای پیگیری مطالبات معوق تاسیس کرده اند، اما موسسه ای که به طور مشترک مربوط به همه بانکهاست به زودی فعالیت خود را آغاز می کند) به گفته وی با تاسیس این موسسه نتایج حاصل از کار مؤسسات انفرادی دریافت مطالبات معوق بانکها بررسی و اشکال ها برطرف شده و سپس به صورت فراگیر و مشترک میان بانکها، اجرایی می شود. به عقیده رئیس سازمان بازرسی کل کشور عوامل درون سازمانی که باعث معوق شدن مطالبات می شوند، عبارتند از: (نبود مدیریت موثر بر اقلام دارایی، ضعف مراحل اعطایی، فقدان دقت لازم در بررسی اعتبار ضامنین و پایین بودن نرخ خسارت تاخیر نمونه هایی از عوامل درونی هست که باعث ایجاد مطالبات معوق می شود). همچنین در خصوص عوامل برون سازمانی معوق شدن مطالبات، عبارتند از: مصوبات استمهال، الزام بانکها به تسهیلات تکلیفی، عدم اخذ وثایق ملکی، شفاف نبودن بخشنامه بخشودگی جرایم و کندی رسیدگی در محاکم قضایی از جمله این عوامل است. کارشناسان معتقدند عوامل اقتصادی و مالی، عوامل مرتبط به سهامداران و مدیران واحدهای تولیدی و غیرتولیدی، عوامل خارج از حیطه اختیارات مدیران و سهامداران واحدها، عدم انسجام و همکاری دستگاههای اجرائی - نظاتی و قضایی در قالب یک فرایند مشخص و هدفمند و عدم پی گیری به موقع بانک ها برای وصول مطالبات بانک ها از مهمترین دلایل معوق شدن تسهیلات بانکی است. به نظر می رسد حل معضل مطالبات بانک ها نیازمند یک عزم جدی در قالب سیستمی است که تمام مراجع ذیربط در رفع این مشکل شده و ضروری است نظارت و راهکارهای مدیران بانک ها و مسئولان قوای مجریه و مقننه در خصوص حل مشکل مطالبات بانکی جمع بندی شده و توسط یک نهاد تخصصی مانند شورای هماهنگی بانکها کارشناسی شود تا به این ترتیب به راه حل جامعی برای رفع معضل مطالبات معوق دست یابیم (پرتو، ۱۳۸۸).

یافته های این پژوهش با یافته های پژوهش ایماندوست و همکاران (۱۳۹۵)، انصاری (۱۳۹۴)، گرد و اکبری (۱۳۹۱)،

یگرمال (۲۰۱۷) و دراج و موتی (۲۰۱۵) همسو می باشد. ^۱ ^۱ ^۱

ایماندوست و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر نرخ وصول تسهیلات بانک کشاورزی استان خراسان رضوی پرداخته‌اند. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که اندازه تسهیلات، دارای اثر مستقیم ضعیفی، نرخ سود بازپرداخت تسهیلات اثر معکوسی و بی معنی، طول دوره بازپرداخت تسهیلات اثر مثبت و قوی، ضمانت از نوع ضمانتی اثر مثبت، ضمانت از نوع وثیقه ای اثر معکوس، وقوع حادثه اثر معکوس و همزمانی سر رسید پرداخت تسهیلات با فصل فروش محصول دارای اثر مستقیم قوی بر نرخ وصول تسهیلات می باشد. انصاری (۱۳۹۴) تحقیقی با عنوان مدل سازی وصول مطالبات معوق بانکی با حداقل هزینه، مطالعه‌ی موردی: بانک مسکن در استان یزد منتشر نمود. نتایج تحقیق نشان داد که بین تحصیلات وام گیرنده، جنسیت ضامن اول، جنسیت ضامن دوم، سود مشتری، سود سازمان، جریمه روزانه، مبلغ تسهیلات و میزان ارزش وثیقه با مطالبات معوق رابطه معناداری وجود دارد. از این رو در این پژوهش تلاش شده است علل اصلی ایجاد و افزایش مطالبات معوق را بررسی نموده و در جهت کاهش آن و افزایش بهره‌وری بانک‌ها و موسسات اعتباری و خصوصاً بانک مسکن استان یزد راه کارهای منطقی ارائه شود. گرد و اکبری (۱۳۹۱) تحقیقی با عنوان ارزیابی رابطه نرخ سود تسهیلات بانکی و اقلام معوق بانک ملت منتشر نمودند. نتایج تحقیق نشان داد که بین نرخ سود تسهیلات بانکی با افزایش مطالبات مشکوک الوصول در بخش های مختلف رابطه معنادار و مستقیمی وجود دارد. یگرمال (۲۰۱۷) عوامل تعیین کننده سودآوری بانک های تجاری خصوصی اتیوپی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق نشان داد اندازه بانک را می توان به عنوان یک سیگنال خوب برای بانک های تجاری برای ادغام و مزیت مقیاس به دست آورد. همچنین تاثیر قابل توجهی از متغیرهای کلان اقتصادی در توضیح سود بانک ها، که رشد بازده پایدار و کنترل تورم را برای داشتن بخش پایدار بانکی، شاخصی برای سیاست های طراحی شده است. دراج و موتی (۲۰۱۵) عوامل مؤثر بر سودآوری بانک در آلبانی مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق، حاکی از آن است. که عوامل داخلی و خارجی و رابطه آنها با سودآوری بخش بانکی و نحوه ارتباط این رابطه با ویژگی های سازمانی و ساختاری است. از سوی دیگر عوامل داخلی بانک ها که در سودآوری تاثیر می گذارند.

پیشنهادهای زیر در راستای نتایج تحقیق ارائه شده است: به مدیران بانک پیشنهاد می گردد که به سمت ایجاد سیاست های بانکی معقول و نوین در کشور که بانک ها را به تصاحب وثایق- بخصوص ملکی تسهیلات گیرندگان تشویق می نماید، حرکت کنند. پیشنهاد می گردد ارتقای کارشناسی بانک ها در مورد ارزیابی طرح های توجیهی متقاضیان وام و وام های دستوری (چه از سوی دولت و چه گروه های ذینفع) بدون توجه به توجیه آن ها، در دستور کار قرار گیرد. پیشنهاد می شود که بانک ملی به منظور افزایش نرخ وصول تسهیلات خود اقدام به ایجاد پایگاه اطلاعاتی مشتریان به منظور افزایش میزان تطابق زمان اعطای تسهیلات با فصل فروش محصول /درآمد، آنان نماید. از آنجاکه مدت زمان ارائه تسهیلات اعطایی بر سوددهی بانک ملی استان آذربایجان شرقی تاثیر دارد، پیشنهاد می شود که بانک ملی طول مدت بازپرداخت تسهیلات را افزایش دهد. پیشنهاد می گردد از فرایندهای نظارتی الکترونیکی خارج از حدود اختیارات کادر کمیت ههای اعتباری بانک ها و تأثیر گذاری قوانین حاکم بر مطالبات معوق بر حدود تصمیم گیری های اعتباری استفاده شود. پیشنهاد می گردد تنظیم نرخ تسهیلات با توجه به میزان تورم و دیگر شاخصهای اقتصادی (کاهش نرخ سود تسهیلات به رغم وجود جرایم سبب می شود مشتریان تمایلی به بازپرداخت تسهیلات در سر رسید مقرر نداشته باشند) صورت گیرد. پیشنهاد می گردد هر ساله قوانین و مقررات بانکی نوین جهت دریافت وثایق عادلانه از تسهیلات گیرندگان تهیه و اجرا شود.

فهرست منابع:

- انصاری، ا.، (۱۳۹۱)، بررسی عوامل مؤثر بر سودآوری بانکهای تجاری (مطالعه موردی بانک صادرات ایران)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور واحد البرز.
- انصاری، محمد. (۱۳۹۴). مدل سازی وصول مطالبات معوق بانکی با حداقل هزینه، مطالعه‌ی موردی: بانک مسکن در استان یزد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه علوم ریاضی. دانشگاه یزد.
- بدر طالعی، رضا، دمیرچی، فاطمه، و آدمی، محسن، (۱۳۹۱). چالش مطالبات معوق در سیستم بانکی کشور: عارضه یابی، پیشگیری و وصول. پنجمین کنفرانس نظام تامین مالی در ایران، گروه مالی و سرمایه گذاری مرکز مطالعات دانشگاه صنعتی شریف.
- حشمتی مولایی، حسین، (۱۳۸۱). کاوشی در بهره وری بانکی و روند آن در ایران. فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی. شماره ۵، صص ۹۵-۱۱۳.
- خائف، فتح‌اله. (۱۳۹۲). بررسی و رتبه بندی عوامل مؤثر بر ایجاد مطالبات معوق در بانک ملی ایران (مطالعه موردی: اداره امور شعب مرکزی). پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه مدیریت. دانشگاه گیلان.
- شهباززاده خیای، ا.، (۱۳۹۱). بررسی تأثیر نظارت بر روی سودآوری بانک‌های ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده اقتصاد، مدیریت و بازرگانی، گروه اقتصاد.
- صبائی، ا.، (۱۳۹۰)، بررسی رابطه متغیرهای کلان اقتصادی و سودآوری بانک پارسیان»، پایان نامه کارشناسی ارشد MBA-گرایش استراتژی، دانشگاه علم و فرهنگ.
- فتح‌علیزاده، محمد حسن، (۱۳۸۴). راهکارهای وصول مطالبات. فصلنامه بانک صادرات ایران. شماره ۳۴.
- فدائی‌نژاد، م، محمودزاده، ص.، (۱۳۹۰)، بررسی محتوای اطلاعاتی فزاینده معیارهای سنتی و مبتنی بر ارزش ارزیابی عملکرد سهام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، چشم‌انداز مدیریت مالی و حسابداری، شماره ۱، صص ۳۷-۵۰.
- قاسمی، هوشنگ، (۱۳۸۹). مطالبات معوق و نقش آن در سودآوری بانک‌ها. مجله بانک و اقتصاد. شماره ۱۰۷، صص ۱۴-۲۱.
- هدایتی، ع.، ا. کلهر، ح. سفری، ع.، ا. بهمنی، م.، (۱۳۹۳)، عملیات بانکی داخلی - تخصیص منابع، چاپ نهم، تهران: انتشارات مؤسسه عالی بانکداری.
- محمدزاده، امیر، عطایی، محمد، و سلیمی، حسین، (۱۳۹۳). شناسایی و الویت‌بندی موانع وصول مطالبات معوق بانکی با استفاده از مدل ترکیبی دیمتل شبکه‌ای و ویکور. مدیریت توسعه و تحول. دوره ۶، شماره ۱۶، صص ۱۵-۲۶.
- گرد، علی، اکبری، الهام، (۱۳۹۱). ارزیابی رابطه نرخ سود تسهیلات بانکی و اقلام معوق بانک ملت. مطالعات کمی در مدیریت. دوره ۳، شماره ۴، صص ۳۱-۴۶.

- Ali, K.; Akhtar, M.F. and Ahmed, H.Z. (2011), "Bank specific and Macroeconomic Indicators of Profitability- Empirical Evidence from the Commercial Banks of Pakistan". International Journal of Business and social sciences, Vol.2, No. 6, pp: 237-2۴۱.
- Clyde P.Stickney., (2007), Financial Accounting; an Introduction to Concepts, Methods, and Uses, South Western Can gage Learning, Canada
- Duraj, Brunilda , Moci, Elvana., (2015), Factors Influencing The Bank Profitability-Empirical Evidence From Albania, Asian Economic and Financial Review, 5, 5(3):483-4۹۴
- GUL, S.; Irshad, K. and Zaman, K., (2011)," Factors Affecting Bank Profitability in Pakistan", The Romanian Economics Journal, Vol.XIV, No.39, pp: 61- 8۷.
- Khrawish, H.A; Siam, W.Z. and Khrawish. A.H., (2011),"Determinants of Islamic Banks Profitability: Evidence from Jordan", Middle Eastern Finance and Economics Journal, Issue 13: 42 – 57.
- Louzis D. L., Vouldis, A. T., Metaxas V. L., (2011). Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: A comparative study of mortgage, business and costumer loan portfolios. Journal of Banking & Finance 36, 1012-1۰۲۷.
- Riaz, Samina, Mehar Ayub., (2013),"The impact of Bank Specific and Macroeconomic Indicators on the Profitability of Commercial banks", The Romanian Economic Journal.
- Roman, Angela and Dănuțiu, Adina Elena., (2013), "An Emprical Analysis of the Determinates of Bank Profitability ROMANIA", Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica, Vol.15,No2, PP.580-593.
- Soyemi, K.A.; Akinpelu, L. and Ogunleye, J.O., (2013),"The Determinant of Profitability Among DMBs in Nigeria Post Consolidation, Global Advanced Research Journal of Economics", Accounting and Finance Vol. 2. No.5 pp. 93-103.
- Sylvester, I., Okpara, G.C. & O. J. Chukwudi., (2013), "Determinants of Loan Size and Repayment Performance of Small Oil Producers in Nigeria: The Case Study of Abia State", International Journal of Business Management and Administration, Vol. 2, No. ۳, pp. ۰۴۳-۰۵۴
- Yigermal, Moges Endalamaw., (2017), The Determinants of Private Commercial Banks Profitability: In the Case of Selected Ethiopian Private Banks, International Journal of Economic Behavior and Organization, 5(1): 25-3۵

Wongnaa, C. A. & D. Awonyu-Vitor., (2013), "Factors Affecting Loan Repayment Performance among Yam Farmers in the Sene District, Ghana", Agris Online Papers in Economics, Vol. V, No. 2.